

KÉZFOGÁSOK

DANILO KIS

ÚTIRAJZOK*

58.

Az ember kiemeli a téglát és megkísérli a tőle nem messze levő, nagy halomra dobni. A kezére valami rongyot, minden bizonnyal zseb-kendő-t tekert, mert a rátapadt kemény sárréteg alatt még felismerhetők a kockás mintázat sötétebb, talán kék, talán barna, talán zöld vonalai. Most egy pillanatra megállt, hogy megigazítsa a kötést. Mivel mindkét tenyere egészen az ujjtövekig be van kötve, a zsebkendő pedig részint lecsúszott, részint pedig az ujjai köré tekeredett, mozgatai ügyetlenek és zavarodottak. Ezt az ügyefogyottságot még csak fokozza mozgulatainak bizonyos páni sietsége. Tanácstalanul görbítgetvén ujjait, az ember mintha azon töprengene, hogy vajon végérvényesen letépje-e a kötést, megpróbálja-e mégis rendbe hozni, vagy pedig a fogával nekiessen és lefejtse. Ez a tanácstalanság egészen rövid ideig tart. Egyszerre csak, abban a szűk térben, amelyet görcsbe szorult keze tölt ki, közvetlenül a szemüvege előtt, két ugyanolyan sáros kéz jelenik meg látómezejében, mint az övé, de rongykötés nélkül. Az ember tehetetlenül engedi át kezét annak a másik kéznek. A hozzátartozó arcot csak később pillantja meg. Elborult, megkeményedett vonású arc, lesütött tekintet, ráncos homlok és sáros kalap. Erről az arcról nagyfokú figyelem olvasható le, de furcsa módon az ajkai is idegesen mozognak, mintha az ujjakkal együtt azok is részt vennének a csomó kibogozásában. Az ember hallja társának halk zihálását, s úgy érzi, hogy a bogoknak ez a foggal-körömmel való kibogozása, a tenyérnek a szutykos ronggyal való újbóli bekötözése, mindez iszonyúan sokáig tart. Bizonyára azt is érzi, hogy társának türelme is fogytán van, mert a mozgulatai mind idegesebbek. Mondani szeretne neki valamit, talán hogy felmentse ez alól a bajos segíteni akarás alól,

* Részletek a szerző *Peščanik* című NIN-díjas regényéből.

vagy megköszönje a jó szándékot, vagy azt, hogy cibálja le a kötést és dobja el. De egy szó nem jön ki a torkán, hanem csak valami hörgés-gurgulázás, mintha a torkát köszörülné.

Közben a másik még mindig a ronggyal bajlódik. Éppen végzett az egyik kézzel, s most a másikat veszi a magáéba kitarítván keresvén a bogot a sáros zsebkendőn. Végül megtalálja, de kioldania megint nem sikerül. A szájához emeli a lagymatagon engedelmeskedő kezét. Az ember megpillantja társának rövidre nyesett fogait, de aztán csak a sáros kalapját látja. Az ember elnéz valahová annak a másíknak a feje fölött, aki a kötésének megigazításával foglalatoskodik. A sáros szemüvegen keresztül nem látja a vasúti töltést, sem pedig a lekerekített homlokzatú házat. Mindössze két-három lépésnyire valami árnyakat lát mozogni ott, ahol a sáros töltést tudja. Hallja a talicskák nyikorgását és a tégláknak tekebábokra emlékeztető, tompa pufogását. Szembefordult a nappal, de csak valami élénkvorós sziporkázást lát az ide-oda suhanó árnyalakok fölött. Egyszer csak olyan benyomása támadt, hogy az addig mozgó árnyak hirtelen megálltak. Mintha a talicskák nyikorgása és az egymáshoz verődő téglák tekebábokra emlékeztető pufogása is abbamaradt volna. Eszébe villan, hogy mindez talán csak érzéki csalódás, vagy hogy a kimerültségtől ájulás kerülgeti: mintha a lemenő nap egy cseppet sem melengető rőt fénye a szemén keresztül akarna az agyába hatolni. Abban a pillanatban, amikor felfogta, hogy mégsem tévedett (hogy a talicskák nyikorgása valóban félbeszakadt), megértette azt is, hogy most már késő minden. Ez a felismerés a feje búbján érzett heves fájdalommal egyidejűleg hasított a tudatába. De nem ájult el. Csak valami különös, rőt fényben megvillant előtte a látóhatár, a hátulról, bizonyára gumibottal ráért ütéstől. Görcsösen vonagló testtel, miközben a kezét elhárítólag a fejére tapasztotta, az ember térdre roskadt. Hallja, amint záporoznak az ütések, amelyek közül egyik-másik nem okoz fájdalmat, s ebből megérti, hogy ez utóbbiak amazt a másikat érik, azt, aki az imént a kötéseit igazgatta. Most már a nyögéseit is hallja, amelyek összekeverednek a gumibotos legények kiáltásaival. Ekkor egy, a fejtetőjét ért ütéstől, a vérről és a takonnyal együtt, csodálatos könnyedséggel valami kemény massa repült ki a szájából. Az ember elfordulva ébred rá, hogy a saját fogsorát köpte ki. Ezután újból hallja (vagy csak hallani véli), hogy a talicskák, most már egészen közel, úgyszólván közvetlenül a fejénél, ismét nyikorogni kezdenek. S azt is hallja, amint a téglák puffanva zuhannak a többi közé, a rakásra, csak — úgy tetszik — gyorsabb ütemben, mint az előbb. Hirtelen ráébred arra is, hogy a kötése a helyén vannak, mert az arca a rongyokon nyugszik. Érti a kötésekre rászáradt agyag szagát. Néhány pillanatig még úgy marad összekuporodva, s talán arra gondol, hogy majd nem bír feltápászkodni. A botos legények — úgy látszik — valami csúfondárosat kiáltoznak feléje, de ő nem biztos benne, hogy rá, vagy pedig a társára vonatkozik-e. Most, térdén kúszva, megkísérli kitapogatni a műfogsorát és a szemüvegét. A kötés alól kikandikáló ujjával és átkötött tenyereivel körbepaskolja a megkérgesedett sarat. Ujjai alatt egyszer csak valami bütykös és nyálkás tárgyat érez, s még mielőtt látná

is, ráismer annyi kint látott fogaira, annyi kint látott felső fogsorára a beleültetett nagy porcelán fogakkal. Ügyetlenül megkísérlí közelébb húzni, de akkor éles fájdalom hasított a karjába, és felordított. Egy szemvillanásnyi ideig még látta a nehéz szöges bakancsot, amint teljes súlyával az ujjaira nehezedik. S érezte, hogy ropogva morzsolódik össze minden, mint az üvegpothár, s egy pillanatig látta a saját fogait, miközben a tenyerébe fúródnak.

59.

Ásóval a vállán az ember sántikálva lépked a sorban. A feje a mellére bukott, a kezén levő kötés, azon, amelyen a teste mellett csüng, egészen meglazult, úgyhogy most csak a keze fejére hurkolódik. A bal kezével az ásó nyelét szorongatja. A nap pirosuló fényé még itt-ott megcsillan a háztetőkön és a távoli templomtorony magas kupoláján. Az ember ott halad a házak között, de mindezt nem veszi észre. Ő csak az előtte haladónak a sáros cipőjét látja. S a lépések tompán visszhangzó dobbanásait hallja.

Már csak mindössze hatan maradtak. Egy térre fordultak be. A tér kihalt. Velük szemben a katedrális, bal kéz felől, a tér közepén pedig egy szobor magasodik. A talapzaton egy ember áll, a jobb kezét magasan az égre vagy a katedrálisra emeli. Most balra fordulnak, egy mellékutcába. Az ember mélyen lehajtott fővel, sántikálva lépked. Ezután (amikor már csak hárman-négyen vannak) egy kút mellett kanyarodnak le. Az ember hallja, hogy valaki hirtelen abbahagyta a kútkerék forgatását, s hogy a víz lassan megszűnik csorogni. Majd újból lekanyarodnak. (Most már — úgy látszik — egyedül van, társának lépései elhaltak: egy megnyikorduló kapu hallatszik.) Az ember most egyedül megy, előbb a sárga fal mentén, amelyből elővirítanak a téglák, majd a deszkakerítés mellett halad el. Úgy tetszett, az egyik ablakban meglebbent a könnyű tülfüggöny. Szinte ugyanabban a pillanatban, ütemesen csikorogva megindult a kút vaskereke, és ömleni kezdett a víz.

Egy deszkakapuhoz ért. Az ásót, fejével lefelé, a földre támasztotta. Jobb kezével, amelyen szabadon lebeg a rongykötés, lenyomja a kilincset, majd résnyire, hogy féloldalvást éppen csak keresztülprésselje magát, kinyitja a kaput, de a sarokvas megcsikordulását nem tudja megakadályozni. A tőle balra levő ablakok már világosak. Az ember lábujjhegyen teszi meg azt a néhány méternyi utat, mert a léptei biztosabbá válnak, noha azért sántít még. Az ásót a nagy sarokvasakkal és a lakattal ellátott faajtó mellé állítja, majd babrálni kezd a lakat körül, mintha le akarná feszíteni. Aztán egy ideig tehetetlenül tartogatja sebesült markában, mintha azon tűnődne, mit csinálhatna még vele. Az ember félrebillenti a rozsdás lakatfedelelet, a zsebéből kulcs-csomót vesz elő és sorban a zárba próbálja, de mindhiába. Kétségbeesetten a kezét tördelve áll így egy darabig. Talán egy, talán két óra hosszat, de lehet, hogy tovább is.

Borbély János fordítása.